г. Химки 6.
Ул. Библиотечная 15
Книгохранилищу гос. биб-ка
СССР им. В. И. Ленина

Массо а мехкий пролетареш, вlашагlкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕН МИНИСТРИЙ СОВЕТЕН ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера деяз ◆ ШИНАРА, 6 ДЕКАБРЬ, 1983 ШУ. ◆ № 146 (6868). ◆ Мах 3 кап.

КПСС ЦК, СССР Министрий Совете, ВЦСПС-е

КПСС ЦК, СССР Министрий Совете, ВЦСПС дийцад промышленносте къахьегам вlаштlехьбаккхарен стимулировани арен бригадин форма дlахо дегlайоалара а цун эффективность лакхъяра а хьакъехьара деш, хlаьта доагl-доагlаш дола соцамаш тlа а ийцад.

«Промышленносте къахьегам вlаштlехьбаккхарен стимулировани арен бригадин форма дlахо дегlайоалара а цун эффективность лакхъяра а хьакъехьарча» КПСС ЦК соцам тlа белгалдаьккхад хlанзарча хьалашка предприяте балха эффективность лакхъяра, производства управлени ара, къахьегамхой шерра, юкъеоазара а царна кхетам балера а лостамах цаl къахьегам вlаштlехьбаккхарен стимулировани арен бригадин форма хилар. Общественни производствалк дlахо интенсификаци еча, парте XXVI съезда, КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) июньски (1983 ш.) Пленумий решенешь кхочашъеча, бригадай лоархlам тlехь-тlехьагlа лаккхлуш боагlа; къахьегама коллективай керттера производственни а социальни а ячейка хинна уж дlаоттадш а латт.

Тlехьарча шерашка дегlайоагlа кердача тайпара йола бригадаш —, деррига хьадаьчох доагlар дlа а луш цаl йолча нарядагlа болх беш йола комплексни сирознойн арош. Цига сихагlа дегlайоагlа къахьегама оасарле, кlезигагlа йоаю балха хlа, кхоx беш дlаухийт материальни къахьегамен ресурсаш, хьаеллалу организаторски политико-кхетамен болх дlахо тоабара, дисциплина чlоагlъяре, бокъонца йола коллективизм, доагlар вlаши дlа-юха делаш, новкъостащха вlаши гlо деш хилара уйла чlоагlъдра йола торонаш.

Цунца цхьана къахьегам вlаштlехьбаккхара бригадни форми дегlайоалаара дакъе доархlам боалаш дола кхоачамбоацараш е да. Цхьадолча доакъошка бригадаш вlашагlйоххар формание, механически хlама санна леладу, цар дикала йоакко а ца еш уж дукхагlа хилийта гlерт.

Бригадаш кааст-каста вlашагlъехк завода чура планировани, технологи, производство а къахьегам а, цунах доагlар дlадалара система вlаштlехьйоаккхилта тоадара эшаш бола болх чакх ца боаккхаш. Дукхача предприятешка белгалбаьбац бригадаш лакха оасарле йолаш къахьегара дола хьалаш хьадара бола цехий, отделий, службай кулгалхойи инженерно-технически болхлойи бехктоххам. Уж вlашагlйоххача хана каст-каста ийслу кхетара болхи морально-психологически фактораши теркал ца еш. Эсала лел къахьегама бригадин форма хьалашка партийни, профсоюзни, комсомольски организацей балха структура, формаш, методаш эргальха тоаелга. Массанахьа айхха цхьоагlо йолаш лелабац идеологически, организаторски, боахама болх. Цу дерригане доххьо производства эффективность лакхъяра йола коллективни организаце йоккхий тероналш.

КПСС Центральни Комитето декхарийла яьй СССР министерствашн ведомствашн, союзни республикай Министрий Советаш, объединенешн предприятешн кулгалхой, партийни профсоюзни организацеш къахьегам вlаштlехьбаккхарен стимулировани арен бригадин форма юкъейоалаелга мишта латт чlоагlа хьажа, яз плана боарамегlа дегlайоалара а цунах боала гlайда лакхбара а де доагlар де. Бригадай коллективаш хьаелга тlадиллад кlоагга анализ ара ларда тlа сов сих ца а луш, производство эргальхка тоаяра, къахьегам, цунна нормировани ари цунах доагlар дlадалара вlаштlехьдаккхара, производства специфика хьежжа бригадай оптимальни дукхад а тайпаш а белгалдара эшаш йола мероприятеш чакх а йоахаш, комплексни сиозной бригадаш дикагlа хилар кхета а деш. Йоакхо е еза болхлошка смежни специальносташ lомаяйтара а цар говзал лакхъяра а. Шоай ханнахьа бригадашка дlахлачийта еза перспективни а кхарарча хенарча а плана заданеш, болх беш бола нах кlезигагlа болаш уж кхоачашъелга lалаш а деш. Бригадай болх, массара а яхар санна, боахама расчета принципаш мерра юкъейоалаяра ларда тlа латташ хила беза, хьадаьдаьнначунга хьежжа доагlар дlа а луш, къахьегама юкъедакъа лацара коэффициент юкъейоалаеш алаш дlа а декъаш.

Къаьстта теркам тlебахий- [illegible]

ге къахьегам тlехника хилийтара», свердловчаний — «Бригада пхе шера заданехкоачашъе — болхлой кlезигагlа болаш», кхычар ярал.

СССР Министерствашн ведомствашн, ВЦСПС, профсоюзий Центральни комитетащи Советащи декхарийла я къахьегам бригадин хьесапе вlаштlехьбоаккхилта дегlадоалладара беррига балха организационни методически кулгалдара боарам лакхбера объединенешта а предприятешта а хадданза массе оагlорахьара гlо де.

Къахьегам бригадин хьесабе вlаштlехьбаккхаро дlадекхарашка хьежжа къахьегамга дlадодачун отраслевн нормаши нормативаши ийшъе аьнна предложени еннай. Цу балха юкъеоза еза lилма тоххама, проектни, технологически организацеш. Шоай ханнахьа эшаш йолча нормативни материалашца lалашъе объединенеши предприятеши.

КПСС ЦК-ас тlадиллад къахьегамен социальни дешаштен йолча СССР Пачхьалкхен комитета, ВЦСПС, СССР министерствашген ведомствашген хан ханахьа керда тенденцеш lомаелга а къахьегам вlаштlехьбаккхара бригадин форма дlахо дегlайоалара перспективаш, общественни производство эффективность лакхъяра цо беш йола влияни, кадраш балхара дlаюхлар кlезигдар бегалдоеккхилга а. Халагlа боахама доакъой специфика хьежжа кийчъе еза къахьегама керда коллективни формаш юкъейоалара экспериментш.

ДикагIйола опыт вlашагlтохарен цунна пропаганда ярая, объединенеи, предприятей, министерствай болх лошта lилма-методически новкъостал дара СССР ВДНХ хьайийллача баккъахьа лаьрхlай даим болх беш. Къахьегам вlаштlехьбаккхарен стимулировани арен коллективни формаш дегlайоалаеча хьалхалаттача предприятешта карагlдаьнарш дlахьокхаш хургйола экспо- [illegible]

алистически декхараши кхоачашдарa бехктокхаме болаш коллектива членашта кхетам балара цар болх тlабераабе беза.

Эшаш хиларга хьежжа предприятей кхьыяцарча организацешка къахьегам бригадин форма юкъейоалаешн цуо эффективность лакхъешн администраце бегча балха тlахьожам лоаттабара йола партийни комиссеш вlашагlйохка аьнна рекомендаци еннай.

КПСС ЦК-с 1984 шера е аьнт лаьрхlай хьалха латта опыт дlа юха эшаран къахьегам вlаштlехьбаккхара коллективни формаш дlахо дегlайоалара дешаш дуцаргдолеи партийни, боахама, профсоюзни, комсомольски болхлоша дакъа а лоацаш йола бригадирий отраслевой семинараш-совещанеш.

Газетай журналий редакцешта, издательствай, полиграфе, книжни торговле гlулакхашта йолча СССР Пачхьалкхен комитета, телевиденеи радиовещанеи йолча СССР Пачхьалкхен комитета, кинематографей йолча СССР Пачхьалкхен комитета, «Знание» яхача Еррисоюзан обществена тlадиллад къахьегам вlаштlехьбаккхара коллективни формай совнен кlоарга а аргументированна а гучайоаккхилга, хьалхалаттача бригадий балха хилгlа пропаганда еча, къахьегамеоасарле лакхъяра, ресурсай дерригача тайпах эффективни пайда эцара, производствана управлени еча демократически гlулакхаш дегlакхуалара, дисциплина чlоагlъяра, наха кхетам балара цар еш йола аларни тешабеш дlахьокхилга.

• • •

Ункх денагlа болча КПСС ЦК соцамга хьежжа СССР Министрий Советен ВЦСПС-ен тlейнаб «Промышленносте къахьегам вlаштlехьбаккхарен стимулировани арен бригадин фор- [illegible]

ча гlулакхий комплекс чакх йоаккхилга. Производства хьалашка хьежжа из де йиш йолча моттигашка балха юкъейоалае натуральни бустамех е лаьрхlа кийчъенча планово-учетни единицех (бригадо-комплектаwка, узлашка, в. кх. дl.) перспективни текущи (бетта йола) плановий заданеш хlара бригадага дlакхоачаелга lалашдеш йола цеха, участка, бригада балха планироване хьоккхий цаl йола система. Администраце, болхлойн гlуллакхерча наькен коллективий, профсоюзни комитетий къахьегам вlаштlехьбаккхарен стимулировани арен бригадин форм дегlайоалара а эффективность лакхъяра а лакхъера шинна а оагlош декхараш коллективни договорашка белгалдеелга леладаь.

СССР Министрий Советон ВЦСПС-ен СССР министерствашген ведомствашген, союзни республикай Министрий Советашта бокъо еннай боагl-йоагlача профсоюзни организацешна дага а йоалаш производственни объединенешта а промышленноста предприятешта а алапеца уттальча фондий боаралашко хьежжа мукъ бала:

болхлоех болча, керттерча балхах мукъабоалаза болча бригадирашта боахама расчетага (бригадин подрядага) лаьтача бригадашта кулгалдарах, хlаьта шитта 15 сагат дукхагlа нах чубоагlача бригадашта кулгалдарах а кхы тlа луш дар лакхе бригада алапех 2 процентага кхоачаеш (премеш ца а лоархlаш), цхьабакъда бегза 40 сомал дукхагlа а доацаш. Лакхбаьча боарамагlа кхы тlа луш дар дала деза бригадин производственни заданеш кхоачаш а йича арахецаш йола продукци тlехкина хулийтелга lалаш а дача;

болхлоех болча, керттерча балхах мукъабоалаза болча [illegible]

тен тlадиллад профессионально-технически образоване дешара заведенешка, юкъарчал доацаш производстве а лакха говзал йола болхлой кийчбеча хана къахьегам вlаштlехьбаккхарен стимулироване бригадин форма lомаелга. цу гlулакха йола методически материалаши дешара пособеши арахецар lалашделга.

Оттадаь да профессионально-технически дешара заведеней дешархой дlатlачlоагlбе хьаддача бригадашта арахецалехьа хьалхара производственни практика дlайолалуш.

СССР министерствашта предложени еннай къахьегам вlаштlехьбаккхарен стимулировани арен эттара эффективнегlа йола бригадин формаш кийчъяра, цига специалисташтен бригадираштен хьалхалатта балха опыт lомаяра йола базови объединенеш а предприятеш а белгалье, аьнна.

СССР лакхерча а юкъерча специальни а образоване министерствана цу гlулакха хьашт долча министерствашген ведомствашген цхьана тlадиллад лакхерчен юкъерча специальни дешара заведенешка лакха говзал йолча, кхь шерал кlезигагlа йоацача хана бригадирашка болх беш хиннача нахах лоадъаьча ханашка (балха тlера боалаш а болх беш болаш а) юкъера специальни е йисте лакхаьнаа лакхера образовани ярех — производства инженераш-организатораш а юкъара юкъера образовани ярех — производства техникаш-организатораш а кийчбер вlаштlехьдоаккхилга.

Технически экономически специальностех лакхерча а юкъерча специальни я а дешара заведенешка специалисташ кийчбеча хана lалашдаьча даргдоацаш лаьрхlад дешашбарашта къахьегам вlаштlехьбаккхара [illegible]

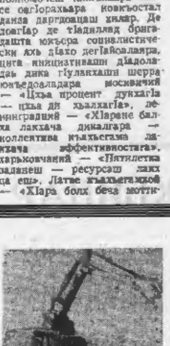

Урус - Мартановски района сельхозхимие объединене 11089 гектара тlа химически обработка яьй е йоагlар 8500 гектара йолаш. Цуд совгlа, планагlа тасса йоагlараш 4102 тонн йолча кхашна 5292 тонн минеральни удобренеш а тайсай.

Хlанз укх деношка деррига шоай низаш тlадерзадаь къахьегаш боахи объединене механизатораш совхозий кхашка органически удобренеш ехкаш. Толаме чакхбоаккх цар из болх а. Уж дlайихьай 55 эзар тонн, план 51 эзар тонн йолаш. Хьинар айдена къахьег беррига механизатораша. Хlаьта царна юкъе къахьегама оасарле лакхагlа йолаши хlара дийнахьа цаlи ахи балха норма кхоачашъеш болх бу

тракторнисташ Эльмурзаев Вахас, Гапураев Адлан, Санбеев Iийсас, Бекаев Мальмада, кхыбераш. Ший дийнахьа балха норма 150 процент кхочашъеш къахьег удобренеш тlайоттан волча экскаваторщика Байтараев Мухьад а.

СУРТА ТlА: «Гехинский» совхоза кхашка удобренеш дlахухьаш йоахк хургенаш.

В. ЮНИЦКИЙЧА тlовсти сурташ.

ШОАЙ ДЕША ДАЙ БА

Грозненски района «Куларинский» совхоза цхьоалагlча шурий ферме «тоаллашагlа йолча фермана», аьнна дlа йоазув а долаш гуртйолча моттиге хьаьалда цlе яьинед улл. Цунна уллув «молний» я. Доярий Алимгрзоева Майзана, Курбанова Белисата, Исаева Любай сийна арахийцай из. Хlабай хlара кхоабача lаттагара Майзана — 4270 килограмм, Белисата — 3900 килограмм, Любас — 4120 килограмм шура яьккхай. Иъ эзар килограммел дукхагlа я Шахгиреева Язмана, Умарова Сайбатас яьккхар а. Тlехьарча соакха хlара кхоабача lаттагара ферме эттара дукхагlа — 5066 килограмм яьккхар.

— Укх шера а цу хьокхамга кхача дига я из. Цул совгlа, цхи эзар килограммал дукхагlа шура яьккха дош денад Язманеи «молния» тlа бувцачари. Шура яккхара шера план хlанзле еррига доярийша кхоачашъяьй, хlаьта ворхlие кхьметтел пятилетка планаш а, — йоах совхоза парткома секретара Генева.

— Хlара итт дийнахьа эча итогех яхье котало дlалу оаха хьалхарча итт дийнахьа хиннача дукхагlа шура яьккхачоа. Масала, дlадахача итт дийнахьа массарел дукхагlа шура яьккха йоллаше а яхье цхьакха моттиг яланзар е Шахгиреевна а е Умаровна а. Цул хьалхарча итт дийнахьа хийнача цар дукхагlа шура яьккха ца хилирах. Гlулакх ишта вlаштlехьдаьккхачул тlехьагlа дика лакхбелшаб хьайбаши леладерий балхаца ра безам. Хlана аьлча, опыт кlезигагlа йолча къонача доярий а торо хул яхье хьинаре дакъа лаца а премеш яха а, — аьлар цо.

Цlеча уголоке хьачувоал Абдулаев Султан. Цу сагах къаьстта дувца доагlа. 1961 шера дена цу коллектива кулгалдеш ва Султан. Цу юкъа чакхъяьккхай г. Орджоникидзера юртбоахама институт. Из хержав халкъа районни Совета депутаталла.

Цlеча уголоке уллув йолча доахан латтача корпусе чудолх тхо. Доахаш дегташ йоалл Умарова Сlйбат. Кхоачашдулургдий хьоа ie укх шера тlайийца декхараш? — хьаттача. — Айса баьча лоархlамах шу чакхдалехьа физически дозалах 4920 килограмм мара йоаккхалургдац сона. Цхьабакъда, зачетни дозалах яз 5080 килограмм гаргга хургья. Хlана аьлча, аз йоаккхача шурий хьоанал 4,1 процент я, — йоп делар Сайбата.

— Малий хьона новкъостал деш яр?

— Са вlазагlа йоl Зара я. Итт класс яьккхача укхаза болх бе безам болаш я из.

Дика lалашбаьб укх шера совхоза хьайбаш леладераш доакъарца. Планал дукхагlа кийчъяьй йол, баьца гранулаш, силос. Белгалдаккха доагlа, баьца гранулех 150 тонни шийца дукха белом йолча соя яхача культурах яьккха хилар. Дийнахьа хlара lатта кишшша килограмм лу ия. Юкъера лаьрхlача 4,1—4,2 процентага дlакхоачаеш цо айлый шурий хьоанал.

Ер шу долалуш хlара кхоабача lаттагара 3500 килограмм шура яккха кхайкарах даьдар цу ферма коллектива Грозненски района хьайбаш леладерашка. Хlаьта ший деша да йолаш хьа а йоагlа. Итт беттан ткъаь дийнахьен 3340 килограмм шура яьккхар, шера план 3000 килограмм йолаш. Хlана дийнахьа юкъера лаьрхlача 7 килограмм йоаких. Балха темпаш кхы лоха а ца еш дlахо е шитта бойя шу чакхдалалехьа хlара кхоабача lаттагара 3600 килограмм шура яккха царна карагlдаларгхилара шено яц.

— Кхы а дикагlа хьокхамаш гойташ къахьега вlаштlехьдаргдар тхо бехк боацаш кийслуча цхьацца кхоачамбоацарашa новкъарло ца йоре, — йоах Генева. — Масала, доакъар кийчду цех я боахаме. Ши шу хьалха эксплуатаце хьежна царех цаl хlанз а болх беш яц. Эша товараш эца безаж болча хьайбаш леладерий хьащташ кхоачашдара а во йоакхо ю райпо кулгалхош. Наггахьа автолавке йоагlа совхоз. Цхьабакъда, цу чура хьаэцl нахи эша хlамаш хилац.

М. ХАМАТХАНОВ.

НОВ. А. И. ВОРОНКИН
НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ХАЛКЪА ТIАХЬОЖАМА КОМИТЕТА ПРЕДСЕДАТЕЛАЛЛА ХЬОЖАВАРАХ ДОЛА

Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиуме

УКАЗ

Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума [illegible] бу:

Нов. Воронкин Анатолий Иванович Нохч-Гlалгlай АССР халкъа тlахьожама Комитета председателалла [illegible].

Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. ВОКОВ.
Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

г. Грозный.
1983 ш. 3 декабрь.

НОВ. Р. А. САЛАМОВА
НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ХАЛКЪА ТIАХЬОЖАМА КОМИТЕТА ПРЕДСЕДАТЕЛА ДЕКХАРЕХ МУКЪАЯЛИИТАРАХ ДОЛА

Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиуме

УКАЗ

Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо [illegible] бу:

Нов. Саламова Роза Абдулхалимовна Нохч-Гlалгlай АССР халкъа тlахьожама Комитета председатела декхарех мукъаляйта пенсе тlа йодаш хиларца дувзаденна.

Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. ВОКОВ.
Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

г. Грозный.
1983 ш. 3 декабрь.

ДОТТАГIИЙ ЯХЬ-КОНКУРС

Дика бувзамаш хоттаденад йиъ республикерча — Нохч - Гlалгlайчен, Къулбаседа - Хlирийчен, Черсий-Балкхарой, Дагестана жилищно - коммунальни боахама министерствай ремонтно-гlишлошъяра тресташта юкъе. Уж дукхача хана дека иашш тlа чlоагlдеш я царна юкъе яьржа социалистически яхь. Йиъ республика гlишлонхой дlа-юха бахе хул хьоашалгlа, еъь опыт, чакхйоех къахьегама доттагlалла кахташ. Хlаьта, хlара ах шу даьлча социалистически яхьа итогаш ю.

Укх деношка Нохч-Гlалгlайчен жилищно - коммунальни боахама ремонтно - гlишлошъяра треста каменщикий бригада яха хилар цхьай новкъостий болча город Орджоникидзе. Из цига хилар бахьан дар цига хиннача республикерча гlишлонхой яхь-конкурс. Вайцигара аха команда дукхагlча даькъе РСУ-1 каменщиках латтай.

Яхье яьна командаш латтар ялх-ялх сагах, царех наиъ къона каменщикаш бар. Котало яккхара эшаш дар сиха кирпичи lойилла хар, lойиллача кирпичка дикал лакха хилар, кхераэлеш техника бокъонаш дика йовзар, ше болх беш йол моттиг цlена лелаяр, иштта кхыдараш.

Яхь чакхъяьлча из дерригача ларде а кlийна итог йича хьалхара моттиг яьккхар Орджоникидзерча команда. Хlаьта къаьст-къаьстача каменщикашта юкъе яржача яхье толам хилар вай республикера гlишлонхой. Къонагlболча, опыт дукхагlйолча каменщикашта юкъе хьалхара моттиг яьккхар пхелагlа разряд йолча гlишлонча, РСУ-1 болх беш волча Фирсов Михаил Гаврилович. Хlаьта къонача каменщикашта юкъе а толам хилар цунца болх беш вола зlамсаг Яходинев Исса Ахмадович, яз кхоалагlча разрядах вола каменщик ва. Царна шиннена а мах бола совгlаташ делар.

Вай республикерча гlишлонхошта хьалхаваьна вахача, ремонтно - гlишлошъяра треста ОПК председателa И. Колзоева дувц:

— Цу тайпарча конкурсашlа дика лер ют. Довзийт лоалахой - доттагlий толамаш, цар балха тlара кердадар, лакхъяь каменщикий говзал. Хlанз хинна конкурс хетаьь яр Къулбаседа - Хlирий автономе 60 шу дизадаь город Орджоникидзе 200 шу дизаран. Цу тайпара аргlанара конкурс хургья кастта Грозне а.

С. АРЧАКОВ.

ОТЧЁТНО-ХОРЖАМИЙ ПАРТИЙНИ КОНФЕРЕНЦЕРА

ЦIЕНХАШТТА ТОАДЕ БОАХАМА ДОАЛДЕЛГА

МагIалбика район

МагIалбика районан беррига боахамах дукхха дукхагIдола декъа кхоач города промышленностага. ЦхьайтталагIа пятилетка йолаелча денз шоашта хьалхашка латта планах дола декхараш кхоачалдеш хьабоагIа промышленноста болхлой. Шин шераи цхьайтта беттел планал совгIа 1,2 миллион сома мехьа продукци мах-хаьлъихкхай цар.

Планал совгIа Даьхенна деннад 14 эзар тонн мехкдаьтта, 60 эзар тонн газах даьккха бензин, 2500 метр бурув техад. Укх тIеххьарча кхаь шера 30 эзар квадратни метр хулаш дола нах чубахача фусамашта дола цIенош хьалдаьд, 370 моттиг йола берий бешамаш-яслеш болх бе йоласенай, итт эзар метр газа проводаш ехкай. 20 процент лакхденнад халкъа боахама мохьаш дIа-тьа шухьияга.

Района юртарча боахаме кхоачаргъе йолаьй парте XXVI съездон КПСС ЦК майски (1982 ш.) Пленумон дIадехарашка хьежжа отуаль 1990-ча шерага кхачалца лаьрхIа йола Кхачан программа. Укх тIеххьарча шерашка юртбоахам дегIабоалабарга дIадахийтад 16 миллион гаргга сом ахча, белггала лакхденнад электроэнергеца юртбоахам Iалашбелга, шеръеннай совхозий машиний тракторийн парк, минеральни удобренеща, гербицидаща юртбоахам Iалашбара боарам даккбеннаб.

Районерча къахьегамхой уж цхьадола толамаш белгалдахарца цхьана, парте горкома, цун отделаша, районерча берригача коммунисташа боахама кулгалдеш, цхьайтталагIча пятилетка декхараш кхоачашделга идеологически Iалашдеш баь болх кIоарга тохкаш, харагIдаьначун критически мах беш, партийни а, организационни а, политически а болх КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.), июньски (1983 ш.) Пленумашта дIадехарашка хьежжа тоабара наькъаш белгалдоахаш чакхъяьлар ала йиш я дахача шоатта дийнахьа МагIалбике хинна аргIанара XXVIII отчетно-хоржамий городской партийни конференци.

Парте горкома отчетах йола доклад яьча КПСС МагIалбика горкома хьалхарча секретара А. И. Алмазова, конференце къамаьлаш даьча делегаташа парте форума керттера уйла тIаерзаеш дийцар де а лаьрхIа ца деш дисарех, цIенхаштта критика а самокритика а еш гучадаьхар парте горкома, цун бюро, отделий, юкъхьанцарча партийни организацей балха хинна кхоачамбоацараш, цар дуйлийта гIалаташ, къоастадир дIахо болх тоабаре чакхдаха деза гIулакхаш.

Конференце белгал ма даккхара, Вознесенскерча газ чакхйоахача завода, «Малгобекнефть» НГДУ, бурув тохара балхий управлене коллективаш районех республикех социалистически яхье хьалхара моттигаш а йоахаш, массе а хана шоашта хьалхашка латта планах дола декхараш кхоачашдеш хьаьхкай укх пятилетка шерашка. Технологически транспорта управлене, геофизически экспедице, «Грознефтегаз» НГУ кхоалагIча цеха, махьх еча завода, тампонажни участка, кхьча предприятей болх а дикка тоабеннаб.

Цхьабакъда, КПСС горкома, цун промышленно-транспортни отдела, юкъхьанцарча партийни организацешта мегадац йолаш йолча торонех бизза пайда эцар, балха эффективность лакхъяра, балха дисциплина чIоагIъяра, энергетически программа кхоачашъяр духьа боагIача боараме промышленни предприятей къахьегамхой оарцагIбаха. Района доагоэнергетически комплекса чуйоагIача предприятешта, эггара хьалхарча даькъе УБР, «Малгобекнефть» НГДУ, ВГПЗ коллективашкех цар смежникашкех кхоачаш да из декхар укхачалделга.

Цар балха тIа цIенхаштта кхоачамбоацараш хилар бахьан долаш кхоачашдаьдац районе шийна хьалхашка даьтта керттера декхар — мехкдаьтта даккхара боарам лох ца болийтилга. Отчетах йолча хана 14 процент кIезигденнад «Малгобекнефть» НГДУ (управлене начальник Н. А. Орехов, парткома секретарь Ф. А. Албогачиев) доаккха мехкдаьтта. Кхы дIахо а из боарам лохбалийта мегаргдац аьнна хеташ ба мехкдаьтта доахараш. Из Iатиъ района боахам дегIабоалабара, район социально дегIайоалаяра.

Ишта эттача хьала эггара хьалха бехке ба мехкдаьтта доаьла керда майдаш лаха езаш бола бурувдеттараш. Цул совгIа, царна тIалатташ да района меттел республикан а мехкдаьттан промышленноста кхоане цох тийша дола туха кIалхарча тIоанашка бурув теха цига фуд къоастадара декхар а. Цу декхарех бурувдеттарий коллектив (управлене начальник С. А. Темираев, парткома секретарь В. И. Чирков) лоархIаьяц.

Районе доаккхача мехкдаьттани газеи боарам шерагара-шерага лохбалар бахьан долаш, бийдал ца тоъаш, шоай торонага диллача кхоалагIа даькъа болх бац ВГПЗ установкаша. ХIаьта газа чакхйоахараша (директор И. В. Максимов, партбюро секретарь С. Н. Лечаев) балха эффективность лакхъяккхара йолаш йолча торонех бизза пайда эцац.

Биззача боараме бурувдеттарий заказаш кхоачашдац МагIалбикерча промысловни геофизически экспедице, тампонажни участка, «Грознефть» объединене ЦБПО цехо, транспортникаша.

ЦIенхаштта кхоачамбоацараш да капитально гIишлош хьалъеча а. ГIишлош хьалъеча организацейн предприятей-заказчикий кулгалхоша Iалашдаьдац отчет луча кхаь шера керда гIишлош хьалъяра декхараш кхоачашделга. Белггала тоаь еза гIишлон балхий дикал, отталча хана дукха тIехьадоалийт хьалъеш йола гIишлош. Кхоачашъяьяц районе нах чубаха цIенош хьалдара, культурно - вахара хьалаш тоадара йола гIишлош хьалъяра планаш.

Докладчикаца цхьана промышленноста, гIишлонашъерий, транспорта предприятей балхацарча кхоачамбоацарех дийцар конференце къамаьлаш даьча делегаташа УБР слесаря, СССР Лакхехьарча Совета депутата А. С. Арсаманова, «Малгобекмежрайгаз» эксплуатационно-производственни управлене токаре, партеи къахьегамен ветерана И. И. Муковоза, «Малгобекнефть» НГДУ керттерча инженера М. А. Балаева, махьх еча завода бригадира М. Б. Чакиевас, кхыбараша.

Цар белгалдаьккхар дIахо йодача хана цу тайпара кхоачамбоацараши гIалаташи ца хилийтара коммунистий, беррингача къахьегамхой бехктокхам лакхбе безилга, горкомо, цун бюрос, юкъхьанцарча партийни организацеша боахама кулгалхошкара хьалхашка латта декхареш кхоачашделга лерраIа хьадеха везилга.

Конференце белгал ма даккхара, къастта дукха кхоачамбоацараш да юрта боахам дегIабоалабеча. Укхаза чIоагIа эсала латт балха эффективность лакхъелга, йолаш йолча торонех пайда эцилга, из бахьан долаш гаьнна кхоачашдац Кхачан программа тIа белгалдаьха декхараш. Пятилетка хьалхарча кхаь шера планаш кхоачашъяьяра даькъе пачахьалкхенна хьалхашка районо доккха декхар тIадисад — 35 эзар тонн комсаш, 3700 тонн ялат, 900 тонн генараш, 670 тонн баьцадааращ, 350 тонн шура, 400 тонн дулх.

Районерча совхозий болх тоабара дешаш цкъа санна дукхазза дийцад КПСС бюро заседанешка, юкъхьанцарча партийни организацешка, дукха дина сопамаш тIанйдаьд. Цхьабакъда, уж вахаре чакхдахара боагIача боараме тIахьожам, лерттIа организаторски болх баьбац.

ДIадоладеча хана района кхоанена чIогIа пайдане лерхIаш дар комсаш делаелга. Районерча беррагача ялха хьабе болх хилийта, царех боккха пайда а хаьш юрташкарча наьха вахар тоаде лерхIаш дар. Цу кердача культура боагIаш бола мих ца бар, лерттIа комсашта Iуйал делга Iалаш ца дар бахьан долаш из программа кхоачаш ца юдуш йисай. Боахамашка ворхI бIаь гектара тIа дIаегIача комсех тахан юкъейисараш 2900 гектар мара яц. Цар хьувкъам а гектара лоха ба, уж во леладар бахьан долаш.

Тоаде лерхIаш дар районе ялаташ кхеделга а. Из декхар а кхоачашдаьдац. Планах лаьрхIа хинначул пхийтта эзар тонн кIезигагIа да отчетах йолча хана районе чуийца ялат. 14 центнер мара бац хIара гектара тIара хьувкъам. ИттлагIча пятилетка хьалхарча кхаь шера хинначул кхо центнер лохагIа ба из. Цхьацадолча боахамашка кхы а лохагIа ба из хьоккам. Масала, «Ачалукий» яхача, М. Горьке, СССР Конституце цIерагIча совхозашка ка болча ялатий хьувкъам 8—10 центнер мара бац. 10—12 центнер мара хилац районе юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара яьнна хьаккIаш. ХIаьта ГI. Алриева цIерагIчен «Луч» совхозашка гектара тIара яьннац 3—5 центнер мара. Лоха ба кхыйолча юртбоахама культурай хьувкъам а.

Кхы а низкъалагIа лела хьайбаш леладелга дегIадоаладара гIулакх. Планах лаьрхIа хинначул 2000 тонн кIезигагIа я районерча фермашка укх тIеххьарча кхаь шера яьнна шура, доагIачул дукха кIезигагIа да дулх а. ЛерттIа вIаштIехьдаьккхадац боахамашка хьайбаш кхоабилга, эсала ба тайн-тайпарча доакъарий кхоачам. Эсала лелабу зооветеринарии а племенной а болх. Из бахьан долаш 100 Iатта тIехьа 68 Iаса мара кхедац. Цхьацадолча боахамашка кхы а воIа да хьалаш. Масала «Малгобексиий» Ахриева цIерагIчен совхозашна 40 Iаса мара кхедаьдац. Кхы дикагIа дац районе жа леладара, хьакхарч кхабара гIуланхаш а. Укх тIеххьарча кхаь шера юрта боахам лелабарах даьнна зе 20 миллион сомега дIакхоачаш да. «Сагопшийский», «Луч», М. Горьке цIерагIча совхозаша хIаране юкъера лаьрхIача 2,5 миллион сом зе даьд.

Цук бахьанаш да кхаьш хьайбаши леладара культура лоха хилар, доакъарий кхоачам эсала хилар, техниках, удобренеех, боахамашка йолаш йолча кхыча торонех бизза пайда ца эцилга, хьайбаш кхоабилга лерттIа вIаштIехьа ца даьккхалга, парте горкомо (юрта боахама вола секретарь С. А. Бухадиев), цун юртбоахама отдело (заведующи Х. Ш. Гандалоев) цу боахама даькъа лерттIа доал делга Iалаш ца даьтта, боахамийн юртбоахама ведомствий кулгалхой, специалистий шоашта тIадилла декхар кхоачашдара, пачахьалкхен дисциплина чIоагIъяра бехктокхам лакх ца баьяга, кулгалхой хьаржара, дIанийсбара балха тIа цIенхаштта гIалаташ дуьлийталга.

Из белгалдаьккхар докладчика, конференце къамаьлаш даьча делегаташа воккхагIволча жа Iуно, Социалистически Къахьегама Турпала М. Ж. Бахмадова, «Кавказ» совхоза хьакхарчий ферма бригадир йолча Л. В. Горкавенкос, «Алханчуртский» совхоза хьакхарч лелаеча Т. М. Иножаевас, «Сельхозхиме» мехотряда начальника О. И. Хамотханова, кхыбараша.

ЦIенхаштта дийцар конференце партийни, пачахьалкхен, къахьегама дисциплина чIоагIъяра. ХIара къахьегамхо коллективе овсаре болх беш хилийтара эша хьалаш хьакхоллара, цу тIеххьара бехктокхам лаьхбара доппо. ЦIераш яьхар массе а хана хьалхашка латта декхараш кхоачаш ца деча предприятей кулгалхой, партийни организацей секретарий.

Укхаза уйла тIанхийтар «шагахьа санна болхлойи ахархойи лаьрхIа дисциплинага вай Iомабай, воацхара дIадоладала декхар да вай», — аьнна болча В. И. Ленина хьехама. Конференце белгалдаьккхар партийни, пачахьалкхен, тIадилла гIулакх кхоачашдара дисциплина кулгалхоша, коммунисташа телхаеш дукха моттигаш нийсъенилга. Из бахьан долаш 42 коммунист балхара дIаваьккхав, 57 сага цIенхаштта бехк баьб, царна юкъе горкома номенклатура латтарех 37 а волаш.

Парте горкомо, горисполкомо, партийни организацеша кхоачамболлаш хьадехац предприятей, боахамий кулгалхошкара, юрташкарча Советий исполкомашкара, профсоюзни, комсомольски организацешкара къахьегама коллективашка овсаргIа болх байтара эша морально-психологически хьалаш хьакхоалилга.

Уж хьалаш ца хилар нийсйолийт дуккхача даькъе социалистически доалахьенна тIаккхувдаш, бахарйаш ещ, ихаш йийдеш, шедаьрай даьд ихаш дIалздеш, кхыча тайпара советски законаш телхадеш йола моттигаш. Конференце белгал ма даккхара, города чурча гIулакхий отдело, халкъа судо, прокуратура (А. А. Албогачиев, М. М. Чередниченко, Г. Д. Молозин) таханарча декхарешта дIадехача тайпара сиха тоабац районе правопорядок чIоагIъяра болх. Города чурча гIулакхий отделе хиннай пачахьалкхени тIадилла декхар кхоачашдарей дисциплина цхьацаболча болхлоша телхаеш моттигаш. Прокуратура боагIача боараме тIахьожам лоаттабац бонъо лорадра йолча органий балха, предприятешта, учрежденишта советски законаш дизза кхоачашдара тIехьа.

Ишта конференце яьча доклада тIа а къамаьлаш даьча делегаташа а белгалдаьхар парте мутIараш шердара балха тIа дукхача партийни организацешка цIенхаштта кхоачамбоацараш хиннилга, цу даькъе горкома бюрос, организационно партийни балха отдело (заведующи Н. М. Морева), партийни комиссе (председатель Я. Х. Узиев) цIенхаштта гIалаташ дуьлийталга парте мутIарашка чуэца нах хьахаржара а кийчбара а даькъе беча балха тIа. Отчетах йолча хана кандидатски стажах чакх ца воалаш, КПСС членалла чу ца эцаш висав 14 саг.

ЧIоагIа терко тIайохийташ дийцар конференце кхуваш йоагIача тIехьенна идейно-политически, атеистически, интернациональни, патриотически, къахьегама кхетам балара доаш, школо, комсомоло, культура учреждениеша, горвоенкомато, кхыйолча общественни организацеша из болх тоабара де дезарац белгал а доахаш. Цу дешдерз хетадаь къамаьлаш дир делегаташа гороно заведующе А. Д. Алироева, ВЛКСМ МагIалбика горкома хьалхарча секретара ГI. Ш. Бокова, города прокурора Г. Д. Молозина, кхыбараша.

ЦIенхаштта критика йир конференце делегаташа бахача наькъа хьаштан Iалашдара йолча предприятей, учреждений — бытокомбината, коммунальни служба, ОРС-а, район балха. Цар гIуланхаш тоадара де дезараш белгалдоахаш къамьлаш дир делегаташа горбытокомбинате барзкъаш доахаш йолча М. М. Даурбековас, горисполкома председателя В. Г. Третьякова, кхыбараша.

«Трибунаш тIара хьадийха ца Iеш вахаре чакхдаккха деза хIаране бехктокхам лакхбелга, хIаранегара тIадилла гIулакх дизза кхоачашделга хьадехилга», — аьлар конференце партеи къахьегамен ветерана И. И. Муковоза. Керттера чулоацам ишта болаш дукхача лоастамех бола городской партийни организаце болх таханарча декхараша дIа ма деххара тоабаь дIаоттабе лерхIаш чакхъяьлар МагIалбикерча коммунистий форум.

Конференце балха юкъе дакъа а лаьцар къамаьл а дир КПСС Нохч-ГIалгIай обкома секретара В. И. Дмитриенкос.

Керда хержача МагIалбика горкома организационни пленум хилар. КПСС горкома хьалхарча секретаралла хержар **А. И. Алмазов**, шоллагIча секретаралла — **Т. Д. Албогачиев**, секретаралла — **В. Н. Евглевский**.

А. ХАРСИЕВ.

* * *

Ишта отчетно - хоржамий партийни конференцеш хиннай Ачхой - Мартановски, Шелковской, Наурски, Заводской, Грозненски, Ножай-Юртовски районашка.

Керда хержача парте Ачхой-Мартановски райкома состава организационни пленуме КПСС райкома хьалхарча секретаралла хержар **Р. А. Бациев**, шоллагIча секретаралла — **Р. Т. Аюбов**, секретаралла — **М. А. Дадуев**.

Конференце балха юкъе дакъа лоацаш хилар КПСС ЦК юрта боахамеи кхачан промышленностеи отдела инструктор А. В. Ярлыкапов. Конференце балха юкъе дакъа а лаьцар къамаьл а дир парте Нохч-ГIалгIай обкома шоллагIча секретара Д. Г. Завгаева.

КПСС Шелковской райкома кердача состава организационни пленумо парте районни комитета хьалхарча секретаралла хержар **В. Г. Тебенко**, шоллагIча секретаралла — **Н. Н. Солдаткин**, секретаралла — **П. Г. Коломенский**.

Конференце дакъа а лаьцар, къамаьл а дир Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председателя Х. Х. Бокова.

Парте Наурски райкома кердача состава организационни пленуме КПСС районни комитета хьалхарча секретаралла хержай **А. М. Карагичев**, шоллагIча секретаралла — **А. Н. Сукатнов**, секретаралла — **В. В. Карабицин**.

Конференце дакъа а лаьцар къамаьл а дир НГIАССР Министрий Совета председателя М. А. Керимова.

Эггара хьалхара организационни пленум чакхъяьккхар парте Заводской райкомо. КПСС райкома хьалхарча секретаралла хержар **Д. К. Тарасов**, шоллагIча секретаралла — **В. Г. Догаев**, секретаралла — **А. А. Гетта**.

Конференце дакъа лаьцар КПСС ЦК-арча партийни тIахьожама Комитета инструктора С. А. Шибанина.

Конференце балха дакъа лоацаш а къамаьл деш а хилар парте Нохч-ГIалгIай обкома секретарь В. И. Дмитриенко.

Керда хержача парте Грозненски райкома организационни пленуме районни комитета хьалхарча секретаралла хержар **В. П. Хамерский**, шоллагIча секретаралла — **Х. Х. Дениев**, секретаралла — **Л. А. Битарова**.

Конференце балха дакъа а лаьцар, цига къамаьл а дир КПСС Нохч-ГIалгIай обкома шоллагIча секретара Д. Г. Завгаева.

Парте Ножай-Юртовски райкома организационни пленум хилар. Цига КПСС районни комитета хьалхарча секретаралла хержар **В. Т. Сагаев**, шоллагIча секретаралла — **Л. Д. Дзейтова**, секретаралла — **И. Л. Шамоев**.

Конференце балха дакъа а лаьцар, къамаьл а дир КПСС Нохч-ГIалгIай обкома секретара Е. В. Тумсоева.

Юрта боахаме цкъаза хаоттамо къоастаю хьувкъама кхел. Дукхача хана денз лаьтта а хаоттама зем баькхача а хила тарлучун хьисап дича а вIаштIехьдоал юрта боахама производствана аьттув болашагIа дола хьалаш хьакхолла. Агрометеорологе специалисташа юрта боахама болхлошта чIоагIа эшащ а пайдане а дола балхаш чакхдоах, опыташ ю земаш доах метеорологически хьалашка хьежжа ялата, баьцадарий, сома, кхыйола культураш миштта дегIайоагIа хьожаш. Цар даим зембоах фе тIоадала, фе а лаьттан а температура, гIор мел кIоаргъеннай, из йиа миштта йоласенай, йоачаш мел хиннай хьожаш.

Агрометеорологаша юртбоахама кхашта тохмамаш ду церна го боалаш, вертолеташца, самолеташца, тIера ЮтIахьожаш. Шоаш хьаIоаль информацеш, тайп-тайпара агрометеорологически прогнозаш, гурахьа дIайийна культураш, Iа техначул тIехьагIа малагIча хьале я хойташ доли хоамаш юрта боахама болхлошка дIател, цар шоай ханнахьа де дезараш белгалде а чакхдаха а кхувргдолаш.

Агрометеорологаша новкъостал ду юрта боахама болхлошта хьувкъам массаза а дика хилийтара.

СУРТА ТIА: Грозненски аэропорта эскадрилье командир, СССР Аэрофлота отличник Иван Тихонович Ксенофонтов, агрометеослужба заведующи Людмила Андреевна Толстокоренко, техник агрометеоролог Ольга Павловна Коломенская кхашка облет е еза маршрут къоастаеш ба.

В. ЮНЦЕВИЧА сурти тексти.

СЭВ: ИНТЕГРАЦИ ЛЕЛАШ Я

АГРАРИИ СЛУЖБАНА СПЕЦИАЛИЗАЦИИ КООПЕРИРОВАНИИ ЯР

80-ча шерашка СЭВ членаш долча мехкий социалистически экономически интеграце кIийла я экономика еррингача участкашка, цу даькъе юрта боахаме а, производства массе оагIорахьара кIоарга специализаци кооперировани яр.

Социалистически доттагIален пачахьалкхенашка юртбоахама продукци арахецилга керттерча даькъе царех хIаране шин-шийн Iаламеи экономически хьалех пайда ийбара кIийлен тIа латт. Цхьабакъда, интеграционни процессаш лелаш хилар бахьан долаш кхачан даькъера Iалашо лакхъечара специализацеи кооперированеи лоархIам совбоал.

Нагахьа санна ялатий боахамах дийцача, дукха гIулакхаш цхьана ду укхаза СЭВ членаш долча мехкаша: керда дика хьувкъаш дола сорташ хьадар, царна дуней халкъашта юкъе испытани яр, перспективни долаш дар чу хувцаш дIа-юха далар. 45 юртбоахама культура а хIанз укх сахьате сортови фун дIайогIа материали хьаяра дуккхача оагIонашкахьара специализаци еча юкъеяха. Шийн масштабайна дийлача дикка боккха болх ба из, хIана аьлча практически дIахьош йола дукхагIа йола лоархIаме баьцовгIаш чулоац цо. Екъалу из укх тайпара: СССР специализаци ю гуракхьа дувча кIи, хьажкIий, гороха, дуга, берца сортови фу хьадара, Польша—гуракхьа дувча эрсий кIи, шекара свекла, кхыча культурай фуна, ЧССР — мукхьи кепен, ГДР—мукхан дIаювча хоартолен.

Продукце производства боарама даькъе цхьана гIулакхаш леладу - мехкаш мамогга лакхагIча лагIага кхача тIергаш да. Цар шер-шера вIаши ю поставкаш башха совгIа эшашагIа доацаш 250 эзар тоннага кхоач, цо торо хулийт партнерий шоай импортни хьашташ керттерча даькъе кхоачашде.

Iалашоне боккха ба керда сорташи гибридаши хьадеча социалистически мехкаша цхьан деча Iилман тохкамий лоархIам. Координационни центраша вIаши барта а йолаш ду селекционни материала, кердача сортий, гибридий генофонд хьаьрра балхаш. ХIанзале хьадаьд ялтий культурай 200 совгIа сорти гибриди. Цу даькъе гентара потенциальни хьувкъам 95—100 центнер балча гуракхьа дувча кIи, хьувкъам 65 центнерага кхоачаргболча эрсий кIи, гентара тIара 75 центнер ярсйолча тритикале (эрсий кIии гибрид).

Юртбоахама культурай фу шерра вIашаи хувца гIо ду СЭВ членаш долча мехкаша дуней халкъашта юкъе чакхдоахача сорта испытанеша. ХIара шера «экзамен» дIалу 300 сортои гибридои (эггара хьалха ялатий культурай), царех дикагIдарашта районировани ю. ДIадахача шера дуней халкъашта юкъе испытанеш еш хьувкъам лакха хиларга а кхыча лоархьамеча боахама белгалонаша а (лазара духьала оттарга, Iо па дажарга, шелал ларга, йокъала духьала оттарга) диллача шоаш дикагIа хилар хьахьекхар Чародейкен Тракин (НРБ), Мартонвашари — 9 (ВНР), Ремус (ГДР), Ливилла (ПНР), Фундуля (СРР), Юбилейни-50, Одесски-66, Мироновски-25 (СССР) яхача гуракхьа дувча кIи сорташа. ХIанз укх сахьате советски селекце сорташ дув социалистически пачахьалкхенашка ши миллион гектар гаргга йолча майдан тIа, хIаьта вай мехка СЭВ чудоагIача мехкий селекце сорташ районировани я ду ийн миллион гектар совгIа йолча майдан тIа.

Хьувкъам лакхбоI кхоачарча балхашка дIабода къахьегам лохбеи новкъостал ду, цу гIуланха эша материально - технически средстваш а специалистий консультацеш а лоаттаеш, цхьайола культураш кхеяра индустриальни технологи вIаши йоазийтаро. Иштта, венгерски опытах пайда эцарагIа вай мехка аргаякхха тоайир гентара тIара чубахьа хьувкъам 10—15 процент лакхбе йиш хулийташ йола ялата юв хьажкIаш кхеяра Даймехка индустриальни технологи.

Цхьа гIуланхаш леладара керттерча лоастамех цаI ба хьайбай продукташ йоахилга алсамдаккхар. СЭВ гIоларча партнерий да дуккхача тайпех дола юртбоахама хьайбаши коя тIара оалхазараши. 70-гIа шераш чакхдоаллаш цар кулгаш ядар дукхха оагIош чулоацаш дуней халкъашта юкъера специализаци ярахи Iаьрижкъоарача доахан тайпий генофондех вIашин дIа-юха а луш пайда ийбарахи йолча соглашенеш. Цу даькъе цхьан леладеча гIулакхий масштабаш хIанз шеръеннай, хIаьта цар чулоац шурйин комбинированнии лостамех долча доахан кхыдола тайпаш а, кIаьта иштта [illegible] хьакхарчийи тайпаш а. ХIара шера вIашин еш йола поставкаш племенной хьайбай 7 эзар кертага кхоач.

Доахани жан леладера даькъе специализаци еш дола керттера мехкаш да СССР-ем ГДР-ем, хIаьта хьакхарч леладра — Венгри. Хьайбаш леладарен ветеринареи эггара лоархIамегIарча проблемашта цхьан деш дола Iилман тохкамаш, баьшагIаш лелаеча а санна, чакхдоах координационни центрий гома чу. Цу Iилман учреждениешка уттаьй, масала, кхерамеча инфекционни лазарех хьайбаш лорадy эффективни средстваш. Цар дакъа а лоацаш хьайба ветеринарии препараташ серийно арахец СЭВ членаш долча мехкашка производствана специализаци кооперировани яра кIийлен тIа, хIаьта цу даьккъера шоай хьашташ Iалашду уж эшаш долча мехкаша уж вIаши лоаттара наькъаца.

Хьайбаш леладар промышленни кIийлен тIа даккхарца дувзаденна социалистически мехкий специалистий кхаьш машиний оборудованеи дикагIа йола образецаш уттаяри производствана чухьахьарии тIадерзадаь да. Производственни процессашта механизации автоматизации ярца дувзаденнача цу чоалханеча гIуланха кхарда хIама хургда хьаьтIадоагIача шерашка хьайбаш леладарашта лаьрхIа тайп-тайпара лостамаш дола роботаштеи микропроцессоди техникаеи конструкторовани яр.

Юрий ВОЛОСОВ, юртбоахама Iилмий кандидат.

(АПН).

УКРАИНСКИ ССР. КПСС XXV съезда цIерагIча Ворошиловградски трикотажни фабрика къахьегамхоша мехка хьалха латтача предприятей коллективашка а санна дIайолаьй халкъа эша товараш дукхагIа а дикагIа а арахецара тIехьа социалистически яхь [illegible].

Хаддакха производства эффективность лакхъеш продукци дикагIа хулилг хьаьрен трикотажникага хьалхашка оттадир гIанча деза керда декхараш: производства боарама а къахьегама овсаро лакхъяра а йола шера кхаа халал хьалхо кхоачашъе лаьрхIад. Пачахьалкхен дошала Знак тIайола арахеца паделен 50 процентага кхоачаш лакхъе лаьрхIад укхазе.

Наха эшараш цар хьештадех хержаш а деш ворошиловградхоша лаьрхIад продукце ассортимент хIара шера 75 процентага кхоачаш арахаха.

СУРТА ТIА: трикотажни мIадана басар а деш лелаш тIергталдеш участке. Укхаза оттаьй керда вай хIанара оборудовани.

Р. АЗРИЕЛА сурт.
ТАСС фотохроника.

КЪАХЬЕГАМА ХЬИНАР АЙДЕШ

Социалистически яхье къахьегама толамаш доахаш хьайоагIа «Октябрьнефть» НГДУ коммуниста Ервандян Клим Баласановича кулгалдеча цеха коллектив.

Цу коллективо иштта ка йоалаш къахьегара аьттув боалийт цхьадолча даькъе цеха профсоюза комитето болхлошта къахьеген салаIен дика хьалаш хулийташ еча йоаххово, социалистически яхь дика вIаштIехьйоаккхаш хиларо. ХIара бригаден участкеи яхье де дезача хIамай хьадда къоастам баьб. ХIара болхлочо де дезачун хьакъехьа кхетама болх баьб, дийнахьа сменас, бригадо беча балха итогаш дIаязъеш я «Социалистически яхьа экрана тIа».

Цу яхье хьалха я Чередниченкоси Ефановеи кулгалдеш йола мехкдаьтта доахача бригадаш, Исмаилов керте латта мехкдаьтта тIоаний давлени хьалдоаттаеш йола бригада.

Цул совгIа, управлене коммунистически къахьегама ударнина цIи яккхара тIехьа а лоаттаю яхь. Цунна юкъе дакъа лоацача 111 сагах из цIи яьнкхай 72 саго. Царех ба оператораш Махомиев, Ефанов, Багаев, Дроздов, мехкдаьтта доахкха мастераш Ефанов, Чередниченко, кхыбараш.

Къахьегам дика вIаштIехьбаккхарах кхыча, ше санна йолча, цехий коллективашта юкъе хьалхарча моттиге йолаш хьайоагIа цхьоалагIча цеха коллектив.

Плаьнаши тIейна декхараши кхоачашдара тIехь цеха профкомо беш бола болх айхха бувзабенна ба къахьегама дика-хьалаш-хилийтара тIехь деча гIуланхашца. Дика вIаштIехьбаьккхаб къахьегам Н. Н. Кравецова кулгалдеча бригадо. Цунна юкъерча 17 сагах 14 коммунистически къахьегама ударник ва. Цу коллективо хьинаре къахьег. Бакъда, цунна новкъарло йора инструменташ ца тоъаш хиларо. Эшаш дола кованаш, гонараш, ведраш, кхыдараш тоъацар. ХIаьта бийсана болх бера ма йоагIара сердал ацар. Цехкома новкъостала уж кхоачамбоацараш дIадаьхар.

Ефанова кулгалдеча бригадера болхлой шоаш беча балха тIара а боахаш кхьчахьа болх бе ухийтар. Цу гIуланхага хьежар профком. Социдир шоай боацача балха тIа нах ухийталга.

Духхьала производствана дувзаденна гIуланхаш даь Iац цеха профком. Из хьаж мехкдаьттахой фусамий, бытовой хьалашка, йоаихо ю болхлой а цар дезалий а салоIилга вIаштIехьдаккхара.

Цеха профкомо бицбалийтац цигара пенсе бахараш а. Масала, хьалха цу цехе болх беш хиннача, хIинэ пенсе волча Сийлахь-боккхача Даймехка тIем тIа хиннача Дорошенко Владимир Михайловича вай мехка столице, шийца цхьана тIом беш хиннача новкъостацца вIашагIкхета ваха везаш гIулакх эттар. Москве ваха цунна ахча делар, профкомо решени а яьккха.

Н. И. Нефедова председатель йола цеха профком мехкдаьттахой къахьегама хьинари творчески инициативеи лакхъяра гIулакхаш деш я.

З. МУХАДИНОВ.

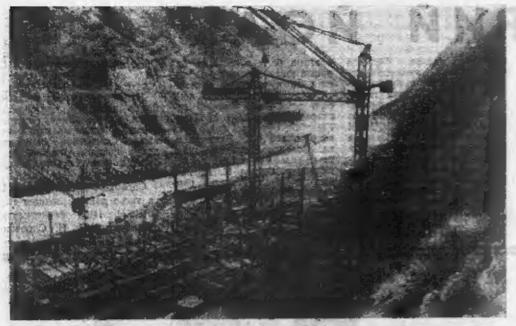

Республике шера йоакхаш йола электроэнерги 16 миллиард киловатт-сахьатага кхоачае — из деккар оттадир КПСС XXVI съездо Таджикски ССР энергетикашта хьалхашка. ХӀанз уккхаза болх беш йолча гидроэлектростанцеша шера 10 миллиард киловатт-сахьат соагӀа электроэнерги йоакх. Хьалъеш латта, шиъне а низ шера 4 миллиони 200 эзари киловатт болаш йола, Вайпазински Рогунски гидроэлектростанцеш болх бе йолаеча электроэнерги дукхагӀа йиъна а Къулбехьеш-Таджикски территориальни комплекс дӀахо дегӀайоалаяра хьалаш хьанхолла а торо хургья.

Сихача боларца хьалъеш латт станци: дукха ха йиса яц Вайпазински ГЭС-а хьалхара агрегат болх бе йолалийта. Рогунски ГЭС-а плотина апар хургӀолча моттиге нийчон цикла балхаш чакхдаьлла. Вахш яхача хин аьтта оагӀорахьара балхаш дӀадоладе мара ца дезаш керда тӀий тиллад.

СУРТА ТӀА: хьалъеш латт Вайпазински гидроэлектростанци.

С. ЖУКОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

Шера план — ах бутт хьалха

ЦхьайтталагӀча пятилетка кхоалагӀча шера хьайбай продукци йохкара планаш тӀайиъца социалистически декхарашка хадал хьалха кхоачашдара шоай торонехи кхоачамехи ма йотта пайда а эцаш хьинаре къахьийгад Шелковской района «Сарысуйский» совхоза хьайбаш леладераца.

ПланагӀа йохка йоагӀачул соагӀа хӀара дийнахьа 260 килограмм шура йохк патчахьалкхенга ферма болхлоша. ДӀадахача шера йохкаш хинначунца нийсдича укх шера йохкар кхоза дукхагӀа я. Из толам баькхиб соана хиннарашца нийсдича тӀакхийтта детташ дола доахан а доацаш.

Миште вӀаштӀехьдаьннад иштта шура алсамъяккха? Из хаттар шийга дича совхоза ферма заведующе комсомольца Денисов Мурата аьлар:

— Шура дукхагӀа яккха вӀаштӀехьдаьннад къахьегамен производственни дисциплина чӀоагӀъярах, хозрасчет юкъе а йоалаь, коллективни хьисапе бригада болхлоша къахьегарах. ХӀанз доарийй скотникийи алапеш тийша да бухсоццаш хьахиначаь, хьоих а м е х. Хьаьнихача шурий дукхалгеи дикалгеи хьежжа лактагӀа хул хӀанз цар алапеш а.

ЛоархӀам болаш дола керда гӀулакх доаладаьд цар шоай балха юкъе. Хьалха кхоачашдераш долаш болх бе-тача хьайбашта кӀалхьара... [illegible]

БеттӀаш 80 а болаш 117 етт ба цу ферме кхоабаш. ХӀанз хӀара дийнахьа 600 килограмм шура йоакх доаъ.... [illegible]

Цхьарча шоай торонехи кхоачамехи иштта пайда аьлакхи юкъе... [illegible]

— Шоай хан-ханнахьа доахан дакъаргдолаш ноябрь бутт чакхбала болаш дӀадоладаьд цига искусственни осеменени еаса. ... [illegible]

Ферма заведующо дийнахьа дӀатехар... [illegible]

16 декабрь хьатӀаотташ патчахьалкхенга шура йоаккхара карарча шера план кхоачашъе лерхӀаш я ферма коллективо. Тахан цуа гӀулакхашкен деча балхашкен хьежача тешаме да из декхар цо кхоачашдергхилар.

М. ТКАЧЕНКО,
Шелковской района «Строитель коммунизма» яхача газета сотрудник.

НАХА ДОЛЧА ГӀУЛАКХА

Советски саг захара хьалаш товделга беррига балха кертера лоархӀ Коммунистически парте а Советски правительства а. Вахача наха эша тайп-тайпара гӀулакхаш кхоачашдара лархӀа а тха жилищно-коммунальни боахама производственни управлени.

ХӀара шера патчахьалкхен планаш а тӀайиъца социалистически декхараш а толамца кхоачашдеш хьайбаш коммунальни коллектив. Беррига хьайнача хадал цхьа бутт хьалха кхоачашъяь цо цхьайтталагӀча пятилетка кхоалагӀча шера план.

Белгала дакагӀа лелаб укх шера шоай болх производственни управлени чудоагӀача деррига доакъоша — баннаш, парикмахерскеша, технически инвентаризаце бюрос, кхыяр. Цар массане а дизза кхоачашдаь шоай кертера балхах дола цхьайтта бетта декхараш. барх процент лакхьа къахьегама сасарле, кхоза тӀехкхоачашъя пайда бара пхи.

Коммунальнийкашта шерра хьаллаьда «Цхьанна тӀехьаусар воаццаш болх бара» тӀехьара социалистически нехь. Коллектив 37 саг коммунистически къахьегама ударник ва. 24 саг сиза «Социалистически яхье хоттамхар» яха лачор. Дукха ба коммунальнийкашта юкъе шо-шоай социалистически декхараш хадал хьалха кхоачашдаь болхлой.

Домоуправлене вӀашагӀьхна болх беш я алхайтта улица, кхо квартал. Цхьайтта цӀен ком тешаш. Царна юкъевоагӀа 200 гаргга саг. Город, улицаш товъяра, цӀенъяра дешаш къоастадеча чӀоагӀа новкъостал ду тӀемен къахьегамен ветеранийн совета членаш болча Н. Н. Бузулуцкий, В. Т. Ступнина, М. Х. Мальсагова, А. И. Чиненкос, И. Е. Золотухина, Х. Х. Сампиева, горсовета депутата В. Н. Галаевас, Л. Х. Гагиевас, кхыбараша.

Дукха балхаш чакхдох управлене болхлоша бахача мохка тайп-тайпара декхараш кхоачашдеш. Тоадьд Нурадилова улицерча 77-гӀчен Толстойн улицерча 3-гӀчен вӀаштӀардачка цӀеной ковваш. 200 метр йӀалха канализаце коллектор йиллай, подвалашка чуухха бӀеха хий соаллеш.

Къастта йоаж ю ооца Даймехка тӀема инвалидийн ветеранийн декхараш кхоачашдара. Масала, планаца йоаццаш капитально тоалаь тӀема инвалидан бола О. В. Хинневи Т. Д. Коттоеви чубала квартираш. Цу тайпара масалаш дукха доладе йиш яр.

ЛархӀа лелабу коллективе балхой... къахьегамен дисциплина чӀоагӀъярах, къахьегамехошта... вовзийта производственни... Цунах пайда а бохь.

Алхха цхьа масал доладергда вай цу къахьегамах. Цхьа слесарь-сантехник вар тӀа массе а хана... [illegible]

Дукха болх баьб тха болхлоша укх шера наь укх бахача патчахьа цӀенкьоаца... [illegible]

Укх шера домоуправлене, РСУ, теплоэлектросете инженера ханаврь, ахьни... [illegible]

Ишта кхоачашъяь нах чубаха коммунальни цӀенопаш капитальни а текуш а ремонт яр, асфальт биллаш улицаш товъяра... [illegible]

Ма хеттара дика лелац города санитарни цӀено лаьцьара гӀулакх а. Дукха моттигаш нийсъу бокъо йолача моттигашка бахача наха ... [illegible]

БоагӀача боаране шоай болх лелабаш городе бахача наха эша коммунальни гӀулакхаш ... [illegible]

Къастта оала лез «Малгобекмежрайгорводоканал» трестех горэлектротеплосетех болх. ... [illegible]

Укх шера белггала болх товбаьбаь а цӀенхаштаргаш кхоачашмбоаршаш да тха управлена ... [illegible]

Балха тӀера кхоачамбоарца да а доахаш, наха эша гӀулакхаш дара болх товбарца кхь а дикагӀа толамашца ер шу дистеданьха лархӀа гӀа коммунальникаш.

Т. ХАЛУХАЕВ,
МагӀаблка горисполкома жилищно-коммунальни боахама производственни управлене начальник.

Доазол дехьара

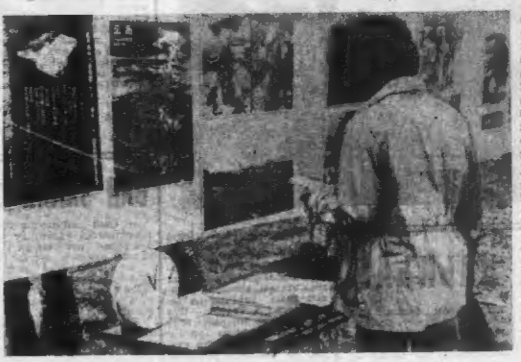

«Кхы цкъаккха Хиросимен Нагасакин хулийтаргьяцӀ» — из лозунг долаш яр токийски цхьан кирхе атомни водородни бомбаш дӀаькъоаьара тӀехьарча хӀоашама Бруинъюшски совета вӀашагӀъелла хьоийтем хиннa фотовыставка. Экспозице хьагӀйтам хиннача дукхача сурташа хьагайтар вуорсорий хьисапе атомни бомбаш техача японски шин города тӀаьтта хиина турпаӀ. Выставке вӀаашагӀъеллачар ялачож, фотовыставка дагадоххийте деза малагӀа кхерам ба империализма дунена тӀатессар, тӀема духьаларча болама активистий мугӀараш айкагӀа кхотаде дезилга, японски гӀайренаш тӀа хака керта гӀаьхьаьола хӀара саг гергаш ӀоадоӀа тӀехьарча яюнамама духьаларча къовсама активист во везилга.

СУРТА ТӀА: Токиерча фотовыставка стендашта улува.

Г. АНИЧКИН сурт.
ТАСС фотохроника.

ШИН ХАННАХЬА А НИИСА А ДАЬ ГӀУЛАКХ

ДӀадахача кӀиранӀа дерригача дунен тераем Малхбузен Европе гӀаьна кхетар юкъерча боараме дола американски ракеташ оттае йолаяра юкъевена КПСС ЦК Генеральни секретарь, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель Ю. В. Андропова яьча Заявлени тӀадерзаьб хьинаб. ... [illegible]

Дуне цхьан кӀирагӀа

... [illegible] СССР-ен социалистически содружестве кхыча мехкийн кхерамах ӀалашъаргӀа тӀаерзаь йола Ю. В. Андропова дӀахьайкхаьча решенеш. Нагахьа санна США а НАТО а ... [illegible]

Мораль санна лохача боараме болаш а довл деча парта политически багаж а. ... [illegible]

ЯПОНИ: ФУ АРГДА ХАРЖАРХОЧО?

Кхо кӀира гаргга йолча хана, ма дарра аьлча, парламент йоаш хургья Япони. Дукха хана хьалагӀа моттигерча политически обозревателаша лакар хиннад цига 28 ноябре правительствас дӀахийкад нинаий палата. ХӀаьта хана хьалха 18 декабре массане юкъара хоржамаш ду е оттадад. ... [illegible]

Япони 12 октябре динна Танака ара политически кризис ... [illegible]

Либерал-демократни партийн ... [illegible]

Японе нейтралитетен блокех дӀа гӀо а кхетаран найхьара гӀа нта езаш я. ... [illegible]

ЗУЛАМ ДАХЬАШ ЙОЛА УВЛАШ

Вашингтона хьалхашка гораотта наст-наста ихна кхайя ухаш а ба цхьанна а юкъера из воалаш израильски премьерхош. Израиль США-ка тайпа хилара а шинна а мехко ГаргараЈ ... [illegible]

... антиарабски ларда тӀа дӀахо чӀоагӀъяра планага диллача дийна пайдане долаш хиннаб цо баь вакъ. Рейгана администраци, белгалдоаккх Эй-би-си яхача американски телекомпание, «кхы чӀоагӀагӀа дегӀалъяхай Израильца», яхаш.

Вашингтоне бартaх а баха кхоачашде лархӀаха гӀулакхашта юкъе ГаргарЈа Малхбоаларча машара гӀулакха а Ӏарбий халкъашта а аттаре кхерамега дола тӀема политически комитет ... [illegible]

США-с лархӀад Израиле лоаттаю военни постовкаш дукхагӀа хилийта а юкхала ... [illegible]

Иштта, дӀа-кха дакъа къаьльни кертера. ... [illegible]

Ю. РОМАНЦЕВ,
В. САПРОНОВ.
(ТАСС).

Вай город — вай ков-карт

ИЗ ВАЙ КАРА ДА

Укх тӀехьарча хана дукха цӀеною, кхьийоа культурни а производственни а объекташ хьалъяь вай республикера.

Шоай баха моттиг кхьа хозагӀа хилийта гӀертаn улицаш, майдаш, сквераш, ков-карт цӀендеш, нерда гахваш дӀайогӀаш, кхы бахьаш деш хьинаре дакъа лоац бахархоша, тайп-тайпарча предприятеш, учреждени, балхийн коллективаша. Цу хӀамаш гӀайдуг вай доккха дайт.

Вакъда, ба кхьы тайпа нах а. Царна бе йиш тротуараш, улицаш, кхыйола общественни моттигаш бӀеха яр эьзна. Дукхьал шоай ков, цӀагӀа цӀена хилча хьалхе хет царна. ... [illegible]

Сона дукха везаш новкъост ва Захаров Николай Петрович. Шин шу гаргга ха я из пенсе ваха. Цу хана деш цхьа-шоаза мара бӀартавайнавацар из сона. Цудухь дукха ха йоаццаш, Шолжах тӀехвоалача йоалача сквереча цхьан илумба юкъе латташ из бӀарга а вайба тӀехавар со цунга. ЧӀоагӀа гӀайгӀане вар Николай Петрович. Цу гӀулакх цецваьна хаьттар аз:

— Новкъост, фу хиннад хьона, хӀанна хьо киттa мальхара, могаш вац хьо, ... [illegible]

... [illegible]

Хьажаргда вай цхьаболча гӀишлонхой, электрийн, связистий балхашка. Дукха ба царна юкъе шоай болх дика а цӀена а беш. Бе кхы тайпа а нах. ... [illegible]

Ӏалахьате ннйса хургдар, цу хьинаьа яоаш гӀайгӀа соцамаш района а городо а хулгагӀахьа дикза низа чандорг, вай ерриг общественность цу гӀулакхах эггар а латтаре. Вехие волчувайна ха эшаш дӀадар дизза хьахедаре.

Вай столице, вай городашта, юрташта цӀено, хозагӀо бе безараш вай везар да. ХӀаьта из вай кара а да.

Е. ЕФИМОВ.

КХЕЛЕТАРИЙ ЙОАКХО Е

Укх деношка НГlАССР Министрий Совете хилар кхенза барий гlуллакхашта йолча республиканси комиссе вlашагlтеха кхенза барий гlуллакхашта йолча комиссейи инспекцейи нулгахой, халкъа образоване городий а районий а отделий заведующей, ВЛКСМ городской а районий а комитетий секретарий совещани-семинар.

Семинар хьайиллар Нохч-Гlалгlай АССР Министрий Совета председатела заместителa Т. У. Махмудхаджиевас. Цига дийцар «Кхенза барий тlахьокам боацаш шоай лоlамагlа бита хилара вар бокъонаш телхаяра дlадаккхара кхенза барий гlуллакхашта йолча комиссей, инспекцей, пачхьалкхен органий, общественни организацей болх вlаштlехьбаккхара хьакъехьара» доаш.

Болх беш а дешаш а боаца кхелетараш гучабахарех уж дlаниlсбарах йолча пачхьалкхен организацей балхах къахьехьа хоаи беш къамаьл дир республика прокурора А. И. Ростова. Республике кхенза бараш юкъе хулача зуламийн бокъонаш телхаяра профилактика чlоагlъяра деча гlуллакхийн хьакъехьа дийцар НГlАССР МВД министра Ю. Ю. Мищенкос. КПСС ЦК ноябрьски (1983 ш.) Пленума решенешка хьежна дешархошта юкъе бокъонаш телхаелга ца хилийтара дахъа республика халкъа образоване органашта хьалхашка латтача декхарех дийцар НГlАССР просвещене министра С. М. Моттаева. Бераш кхелетаращцен бу публике кхенза бераш кхетама болх а кхенза барашта юкъе бокъонаш телхаелга ца хулийтилга а вlашагlехьдаккхара дахьерча комсомольски организацей декхарех дийцар ВЛКСМ Нохч-Гlалгlай обкома хьалхарча секретара Г. Х. Эльмурзаева. Совещане-семинаре нитта къамаьлаш дир НГlАССР юстице министра И. А. Албастова, Нохч-Гlалгlай пачхьалкхен университета педагогикан психологен кафедра заведующе декхараш кхоачашдеча Л. Я. Каплина, Нохч-Гlалгlай профтехобразоване управлене начальника заместителa Л.-А. Л. Махтамерзаева.

Кхенза барий гlуллакхашта йолча комиссей председателаша, бехктокхамеча секретараша, инспекцей начальникаша, совещане-семинаре дакъа лоацаш хиначо кхыбараша балха опыт дlа-юха ийцар.

Совещане-семинара балха юкъе дакъа лоацаш вар ВЛКСМ ЦК бехктокхаме организатор П. Н. Сиротенко.

ГАЬНАРА НАЬКЪАШ

Атта саг нийслургвац хетаргахьа туристически никъ бе, ювцаш хеза а открыткаш тlа бlаргаяйна а исторически моттигаш йовза, цигарча нахаца вlашагlкхета ца лоаш. Уж торонаш вай республике хlара шера дукхагlа хулаш йоагlа: хьаелл керда маршруташ, хьалъю туристически базаш, гостиницаш, арахец вай хано дlа ма деххара йола оборудоване кхыйола хlамаш.

Дукха ха йоацаш Нохч-Гlалгlайчене цхьа бюро мара яцар экскурсеци наькъашн дара. Тlехьагlа Гудермесе хьайийллар цхьаькха, хlаьта хlанз Сунженски районе а хьайийллай из саша бюро. Цо хьахьокх туризма санна долча салаlара тайпо дукха нах тlеозилга.

Никъ бара Гудермесски бюрос тlайибу кхыча городашара туристаш. Бакъда, цуй керттера декхар да Гудермеса районерча предприятей болхлошта, юрта бахача наха, совховий къахьегамхошта экскурсешка салаlа боийташ гlуллакх делга. Цар экскурсеш ю Кисловодске, Баксански чlоже, Каспийски форд болча, Баку, Ереване. Хlаьта салаlа болхачарна хьадхабьина Грознера йоккха опыт йола экскурсоводаши Гудермесера туристски гlуллакх дезаш бола энтузиасташи хул.

Бакъдар дийцача, цхьа проблема нийсъелар укхаза. Экскурси е ловраш дукхагlа хулар, хlаьта экскурсоводаш тоъаш бацар. Цудухьа экскурсоводий курсаш хьаолла йийзар.

Цхьа бутт совгlа ха я уж курсаш дика болх беш йола. Цар кулгалхочо, йоккха опыт йола экскурсоводи методисти йолча Галина Петровна Туралинас дувц:

— Тха курсашка тайп-тайпара занаш лаьна а, тайп-тайпарча профессех бола а нах ба. Масала, гудермесски ПМК экскаваторщик Игорь Шадже, педучилища хьехархо В. А. Кирьян, локомотивна депо болхло И. Железнова, хиш дехкара система управлене болхлой М. Ларионова, Г. Аверина, кхыбараш.

Курсашка дешаш бараш тайп-тайпара нах бале а, царца къамаьл тоссаделча гучадоал цхьа гlуллакх деццхьа безам болаш, шоай моххь кхы а дикагlа бовза уж укхаза вlашагlкхийттилга.

Масала, Аверина Галина экскурсегlа яха хиннай Ленинграде, Таллине, Калинине, Москве. Цу массайолча моттигашка музеяшка кхай, из, исторически моттигашка хиннай. Галинас теркамца дадийгlад шийна дига нийсбеннача экскурсоводашка. Цхьабараш шоай дийнача дешаца ма барра наьха теркам тlаозаш, дика найоалаш корабаьб цуна, хlаьта наьха теркам тlаоза ца ховраш а нийсбеннаб. Цу гlуллакха цо пайдана йий хьажа дагадехад Галинайна. Цар управленера болхлой ерригача Кавказен Закавказьен гlолла чакхбаьннаб экскурсегlа ухаш. Никъ хьехаш дола карта дале а, дешаца довзийтар санна хилац хlама. Хlанз Галис царна дувцаргда ше курсашка мел lомадаьр.

Шадже Игорь цхьан хана Ленинграде ваьха а Балтийски кораблестроительни заводе болх баь а ва. Хlара шоаттея хlярани деношка заводчанаш ухаш хиннаб Таллине, Риге, Пскове, Новгороде, кхыйолча моттигашка экскурсешка. Водитель волча Игора дукхадар дагаlаьцад цу ханах, дагахьа бисаб туризмацара безам. Цулухьа курсаш хьа ма йийллинге а, цига деша вахар из.

Занятеш дlайоланна дукха ха еце а, хургболча экскурсоводашта шоай балха царна наькъаларгдола дукха хlамаш хайнад горед Грозненн Нохч-Гlалгlайчени историх лаьца.

— Сона дукха хlама дайзад занятешкара, — йоах Ларионова Маринас, — тха вахар, онанаш йlаьхегlа ю курсашка хулача занятеш. Дукхагlа ха, гонахьаралар кlоаргагlа довза, Нохч-Гlалгlайченах дола справочни а художественни а литература дукхагlа деша гlерт со.

Хlанзарчоа хургболча экскурсоводаша лаlдувгl маршрутегlа йолча лекцешна, тlехьагlа царна довзаргда экскурсеш чакхъяхара методика, кхыйтта lомалургба организационни деклаш дацъха.

М. АКИЕВА.

Зlамигача Атагlарча школа-интернате йоккхагlа йола пионервожати йолаш болх беш я Музаева Тамара Лакаевна. Шийн балхах дика кхеташ, пионерий хьашташ дикка кхоачашдеш берий вожат я Тамара. Цун вовкъостаца интернате болх беш я тайп-тайпара кружокаш. Цул совгlа, дукха къахьег цо массаболча пионераш дика дешаш хилийта гlерташ а. Интернате арахец пенгазет, тайп-тайпара листокаш.

Къаьстта дика дел интернате берашта интернациональни, атеистически кхетам балара болх.

СУРТА ТlА: дикагlа болча шиъ пионерий активисташца я Музаева Тамара.

З. АМИНЕВА сурт.

ПЛИЕВ Махьмад-Сайд.

ГРЕНАДА

Гlайран Гренада —
дог санна моlь,
Цlенача шlийла хьа
къонгаш керч.
lоажало ткъамаш, lоажало
дохи...
Цу кlайча Цlенах берий
пхьа хьерч.
Хьа санна мийкар
Вьетнама цlий,
Пентагон ювцьаш, тlом изо
ца беш.
Чилез а пкар Кlайча Цlен
вий,
Пиночет ва хlанз чалтач*
мо lеш.
Кlайча Цlен салтий —
дивзаций мухь.
Шоай lуй бе lарбех
хьерчабеш муш.
Сийле lоаже цар борел
ихуть,
Цар лерргl — берий
цlена цlий гуш.
Ядерни тlемаца дуне
де готт,
Дарма ийчдоннад
«Першингий» lул
Цу Кlайча Цlенна-м
беккам бац мотт...
Гув лехзе йийнна борз ор
чу улл.
Гренада... Хоэз цlийх
ийна оаз,
Хьа корта гlайра ямаша
марц.
Хьа букъ тlа пхоргl —
Кlайча Цlен гоаз,
Цу гоаза дайзад хьа
кlантий герз.
Кlай Цlа да эккхарг, дах
букъ а буаш,
Дуненна махкош ший тийша
болх.
Цу цlен амарца lоажалаш
lуаш,
Мукъале ахка лаьла пхорч
дохк.
Гренада ехк lа чоена
тlаьх — чов,
Боецача низах хьа
кlантий хьег.
Хьа толам бергбо!
Из сона хоа.
Хьа оарца цlогlах Кlай
Цlа хlоаз эг.

* Чалтач — палач.

ВАЙ ЗАМАН САГ ХЬАЛКХЕВЕ

— Оаха дешархошта коммунистически кхетам лу уж вай заман нравственни гlуллакхаш доахнаш хургболаш, — йоах Грозненски педагогически училища директора кхетам балара дахкъерча завуча Рыженко Нина Тимофеевнас.

Училище болх беш я дешаркой общественно-политически сакхетам лакхбеш, цар коллективизм дегlайоалаеш йола тайп-тайпара клубаш, кружокаш. Цу хьакъе дешаркой сайренаш, конференцеш ю, кхыдола гlуллакхаш чакхдоах.

Дешаркой нравственни гlуллакхаш дегlадойладара пайда эц советски халкъа дезача деноех, кердача обрядех дlалхача замах юхедисача воча гlуллакхашта духьал доаттабеча къовсаме.

Нина Тимофеевнас доацхаш дийцар дешархошта нравственни кхетам балара хьакъехьа училище деча гlуллакхех. хьахьенхар цу дакъе дешархоша кийчдаь альбомаш, язъяь рефераташ, кхыдараш.

Патриотически кхетам балара боккха лоархlам болаш ба Сийлахь-боккхача Даймехка тlема юкъе дакъа лоацаш хинна нах лехаш, цар ца хьоашал тоссаш, уж шоаш болча хьехаш дешархоша беш бола болх.

Дешархоша къаьстта сайренаш ю тlема хана хинначa комсомольцашца. Царга дувцийт вай халкъа кало тlаьттача хана шоаш даь гlуллакхаш.

Дешархоша рефераташ язъю Сийлахь-боккхача тlемах, цига яьккхача Коталонах. Масала, Малевина Ленас язъяьй «Даьхенна даим дег чу латтаргба уж» яхача темах.

Дешархоша патриотически кхетам чlоагlа дlаяхаш хилара тешал ду цар шоай училище йистеьккха хиннача Сийлахь-боккхача Даймехка тlем тlа байнача Советски Союза Турпалашта Бейбулатов Ирбайханая Магомед-Мерзоев Хаважевен шоаш колхозашкей совхозашкей къахьегаш даьккхача ахчах мемориал йоагlийтаро.

Дешархошта нравственни а патриотически а кхетам луча къаьстта моттиг лоац сийлахь-боккхача Ленина вахарах цун революционни гlуллакхах хетаьача чтенеша. Уж къаьстта дика хул баьчча ваь ди белгалдоаккхаш. Цига дувц Ленина къоначa тlехьенах аьннар, комсомольцашта, кагирхошта хьалхашка латтача декхарех цо дийцар.

Дукха болх бу училища интернациональни доттагlала, клуба коммунизм хьалъечун моральни кодекс кхоачашъяра. Цо доттагlала бувзамаш леладу мехкарча а доазол дехьарча а шоай нийсархоша. Клуба членаша хьийха город Орджоникидзерча училищера дешархой хилар уж болча бахка. Хьалаша а фусамдаьша а цхьана йоккха доттагlала сайре йир. Цига дийцар доалахарча шин республика халкъашта юкъерча дукхача шерашка чlоагlлуш хьадоагlача, векараш долча доттагlалах, вlаши лоаттадеча гlо-новкъосталах. Шинна сагlоратхьарча кагийча нахен мехкарашен цхьана доккха концерт оттадир, интернациональни доттагlалах йола стихаш йийшар, илли дахар, нохчий, гlалгlай, хlирий, кхыча къамий халхараш дир.

Интернациональни доттагlала клуба членаша хьийха училище баьхка хиннаб Германски Демократически Республикера, Лаосера кхычахьара кагирхой. Царца а нитта безаме сайренаш яьй.

Цу клуба членаша ю дунен тlарча прогрессивни тайп-тайпарча деятелашта хетаь сайренаш. Масала, кхыйтта хилар американски антифашистски иллиалархочоа Дин Рида хетаь сайре. Цун вахарах, кхоллмах, цо нийсхо баьхан лоаттабеча къовсамах дийцар, цун иллеш даьхар.

Дешархоша коммунистически, нравственни кхетам эцара боккха лоархlам болаш ба «Къона атеист» яхача клуба членаша бу болх. Дlаяхача замах юхедисача воча гlуллакхех цаl хиларах тарра дика духьалара хьехамаш доврнаду цар.

Ю. ЧАХКИЕВ.

Дукха ба вай республике шоай цlагlа тайп-тайпара зlамига оакхарий, акварнумашка чкъьарилгаш, клеткашка оалхазараш леладу нах. Царна новкъостал деш хургья укх деношка болх бе йолаенна Р. Люксембург цlерагlча улицагlа хьалъяь зоологически тика. Дукха дац хlанзарчоа укхаза дохкаш дола садоалла хlамаш. Бакъда хlаналлехьа массехк эзар саг чакхваьннав тика чура шоашта эша товараш эцаш.

— Хила езача тайпара кийчъяь яц тха тика, хила мел деза товар а чуденадац, — яхаш дувц тика директора Дахкильгов Узбека Азамата. — Хlаьта мел эша инвентарь а йоацаш я. Бакъда, мел эшар хьа а дена болх бе доладеча шера 100 эзар сома маьха план хургья тха. Хlанз цаl мара воацача кхо продавец хургва. Оаха бахархошка йохкаргья аквариумаш, оалхазараш чуелара ду клеткаш, кагий оакхарий, царна эшаш бола кхача.

СУРТА ТlА: кердача тика чу бахкна нийдарлой шоешта дезар хоржаш ба.

Р. АУШЕВА сурт.

Къаьстта дика къахьег укх шера Нохч-Гlалгlай текстильно-галантерейни производственни объедненe болхлоша. Цхьайтта бетта планагlа лаьрхlачул совгlа цар маьхала яьккхай 375 эзар сома маьха тайп-тайпара продукци. Пачхьалкхен планал совгlа арахийцай 420 эзар сома маьхa товарни продукци. Тlехкхоачашъяьй кхыдолча технико-экономически хьокхамий заданеш а.

Уж толамаш доахача диказа дакъа лоацаш ба хlара сменагlа нормаш 180—200 процент кхоачашъеш бола хlамаш тега мотористкаш З. Ацаева, Н. Колонева, Л. Осадчева, М. Махашева, кхыбараш. Шоай пхе шера заданеш тlехкхоачаш а я, уж тlайоагlача пятилетка чотагlа нъахьегаш бола цхьа бутт бизаб.

СУРТА ТlА: хlамаш тега мотористкаш З. Ацаева, Н. Колонева, Л. Осадчева, М. Махашева.

И. ПЛИЕВА сурт.

Редактора заместитель М. М. ХАМХОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

6 ДЕКАБРЬ
II ПРОГРАММА

16.55 — «Адъютант его превосходительства». Художественни фильм. 1-гlа сери.
18.15 — «Дунен халкъашта юкъера обозрени» (нохчий меттала).
18.30 — «Сий а хоастам а — къахьегарга хьожна!» Нохч-Гlалгlай транспортни управлене № 1572 йолча автоколоннай нийнийтнее (гlалгlай меттала).
19.00 — «Нохч-Гlалгlайчен ди».
19.20 — Фильм-реклама.

7 ДЕКАБРЬ
II ПРОГРАММА

16.15 — «Адъютант его превосходительства». Художественни фильм. 2-гlа сери.
17.30 — Коммунистех дола дувцараш. «Электроприбор» завода сборщиний бригадир. Н. А. Бунреев.
17.45 — «Дицлургдоаца шугlараш». Дж. Янднев. Интертурни передача (гlалгlай меттала).
18.10 — «Нохч-Гlалгlайчен ди».

РАДИО

6 ДЕКАБРЬ

6.40 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
6.45 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
6.50 — Керда хоамаш (гlалгlай меттала).
6.55 — Хоамаш. Хоаттамах бола хоам (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
8.23 — «Сердало» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.33 — Передачай программа (гlалгlай меттала).
8.36 — Вай мехка халкъий музыка (гlалгlай меттала).
9.15 — «Гlонна бола боалам». Корреспонденци (нохчий меттала).
9.30 — «Къона замано» яха радиовипуск (гlалгlай меттала).
16.00 — Передачай программа. Хоаттамах бола хоам (эрсий меттала).
16.01 — «Машара гlуллакх хьинарeча къахьегамца чlоагlде» (эрсий меттала)
16.16 — «Тхога ладу». Кхьхатий обзор (гlалгlай меттала).
16.31 — Юрта боахаме хьайхалаттачарна». Концерт (гlалгlай меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гlалгlай меттала).
18.30 — «Доагора-сказочни материалаш фишта лелию?» «Грозненски района боахамашка гlолла яь рейд (эрсий меттала).

7 ДЕКАБРЬ

6.40 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
6.45 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
6.50 — Керда хоамаш (гlалгlай меттала).
6.55 — Хоамаш. Хоаттамах бола хоам (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
8.23 — «Ленинан некъ» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.33 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.36 — «Машарахи къахьегамахи дола иллеш» (нохчий меттала).
11.15 — «Гlуллакх дечa эздий хилара тlекъа» (эрсий меттала).
11.30 — Спортивни Нохч-Гlалгlайче» (эрсий меттала).
15.15 — «Иллин къахьегамн цхьана да» яхача цициера передача (эрсий меттала).
16.00 — Передачай программа. Хоаттамах бола хоам (эрсий меттала).
16.01 — Дунен халкъашта юкъера обозрени (гlалгlай меттала).
16.15 — «Хьона, Даьхе, са тачуш дог» (нохчий меттала).
16.45 — «Социализм: социальни нийсхон оагlонаш». Беседа. (эрсий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гlалгlай меттала).
18.30 — «Хьайбаш лелaдерий бехктонхаме ха ю». Корреспонденци (нохчий меттала).

Хоаттам

Тахан республике гlоллен Грознен хувцалуш моркаш а йолаш, йоачан а йоацаш, lуйрийна цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, малхбоалехьара секунде 0—5 метр чlоагlа мух а хьеккаш хилен фегара температура республике —2 +3, Грозне шелали 0—5 градус йlовхал йолаш хилен тарлу.

Кховле хувцалуш моркаш а йолаш, йоачан а йоацаш, цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, тайп-тайпарча оагlонашкахьара секунде 2—7 метр чlоагlа мух а хьеккаш хилен фегара температура бийсана 2—7 градус шелали, 0—5 градус йlовхали йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

Лора хьехамаш

САГИ ДОГИ

Дега инай системана хула лазар, хlаьта, къоастадаь альча, дега хула ишемически лазар да тlеххьарча шерашка нах инвалидаш хилара а боера а бахьанашта юкъе хьалхара моттиг лаьцар.

Миокарда инфаркта лазар хилара бахьани цун лелари довзара, цамогаш бараштa гlо дега тоадара дунен тlарча дукхача мехкашка, цу дакъе Советски Союзе а, цаl йолча схема лаьрхlа дола эпидемиологически тохкамаш ду хlана.

Башха дукха ха йоацаш а тlехьа дега хулача халача лазарий бахьан хинна ревматически инфекци, ревматизма. Центральни lилма-тохкама институто оттаь профилактически гlулакхий нийса система бахьан долаш тlаlа чlоагlагlа лохлуш йоагlа. Медикаш а цамогаш бараш шоаш а оарцагlбовлар бахьан долаш дукха ца говш дlидала деза, хlаьта дарг а да ревматизм яха лазар.

Теркам тlаозаш хlама да, тlеххьарча шерашка нрача миокарда инфарктах цкъаьннахьа нах боаш йола моттигаш каст-каста нийслуш хилар. Дега хулача ишемически лазарах бовча берригача нахах диъ дакъа дича, кхо дакъа лоац ишта боврашa. Уж lалаьмате лоархlаме статистически даннеш я, цар деххарийла ду цкъаьннахьа нах бовча лазара профилактика яра хьакъехьара доадам болаш йола выводаш е а предложенеш уттаc а.

Шераш дlа ме ух хулашхулаш хувцамаш хул юкъара ха йолчеи боккхалгахьа лестачеи наьха организмана, уж эггара хьалха lатиъ дегаинай системана. Центральни периферически цlий лелача миашта атеросклеротически хувцамаш хул, хlаьта из бахьан долаш эластични свойство дlайоал. Эггара сихагlа а дукхагlа а толхаду атеросклерозо дега, керта хьаь, жамарий миаш.

Миокарда инфарктах доалача эспах дувцаш, цунца цхьана дувца деза цу лазарца доаттабеча къовсаме вай даьхача толамех а.

Миокарда инфаркт хиннача унахоех 80 процент соагlа бараш, из лазар хиннача хьалхарча шерре а юха болалу шоаш хьалха беш хинна болх бе. Из де новкъостал ду лазар харц ца дахийта гlо деча медицински техникана тlеххьарча хана карагlдийшарашa. Цул совгlа, боккхача лоархlаме хlама да цамогашвар а цун дезал а из лазарах верхаргкилларах тешабар.

Тlеххьара а, цамогаш волчун къахьега таро меттаоттаяра чlоагlа лоархlаме я сага индивидуальни башхалонаш теркал а еш хьакъалагlа вlаштlехьъяьккха дарбан физкультура.

Дега цlенхаштара лазар долга ханнахьа хайча, чlоагlагlа теркам тlабахийта йиш я цамогаш волчун ший увахцlено чlоагlъяра, къахьегама а салаlра а режима, зенна йола лазар сихдеш йола факторан дlаяхара.

Дега хула ишемически лазар хьоаду кхераме факторана оалаш йола дукха фактораш цхьан нийсъяларо. Царех лоархlаш я: лакхала лоргийн, хьайбай хьоаал дукха йоалла кхача сов дукха баар, такхаре дегlа дозал совхилари, гlаьле увзар, физически нагрузка ца хиларагlа дегl мелдалар, каст-каста эгlаз аха везаш йола ситуацеш нийслуш хилар, гипертони хилар, цlийцарча холестрина боарам лакхбалар.

Кхераме фактор лоархlаш дола гlаьле увзар мел зенна да хьагойт, дега ишемически лазар долча нахах дlаьхха боврашта юкъе гlаьле увзараш из ца увзарел пхеаза дукхагlа хиларо. Дуккъала миокарда кхераме фактор хинне lац гlаьле увзар. Гучадаьннад пехкашта хулача раках бовш бола нах гlаьле увзараштa юкъе 20-зза дукхагlа хилар, гlаьле ца увзарел.

Тlеххьарча хана гlаьле увза баьннаб кхалнах а. Хетаргахьа, из бахьан долаш да кхалнаха миокарда инфаркт а пехкашта рак а хулаш моттигаш дукхагlа нийсъяла ялар.

Гlаьле увзар зенна хилара хьакъехьара пропаганда шерагара-шерага дукхагlа ю. Медицински газетий оагlонаш тlа лаьрхlа дийцад город Сочерча медицински болхлоша гlаьле увзара духьала лоаттабеча къовсамах.

Курорт Сочи гlаьле ца увзарий город я аьнна дlанхайкадьал.

Дукха нах цамогаш хилара бахьанаш, цар лазараш дегlаахаре истори дайзача гучадаьннад, степокардии, дега инфаркт, атеросклерозаца дувзаденна дола хьаь чу цlий дахара бахьан цlагlа а уж балха болча моттигашка а наха юкъе латта гlуллакх во нийсдаларагlа нервашта сов lатиъаш йола ситуацеш нийслуш хилар, къахьегам а салаlар а пертlа вlаштlехьдаккха ца хар хилар. Салаlар вай дувцаш хилча, из дац цхьаккха хlама а ца деш lадда вагlа веза яхилга.

Салаlа деза активно, фунагlа дахь а цхьа хlама а деш. Вай мехка чlоагlа теркам тlаухийт наха бокъонца салаlара эша хьалаш хьадара.

Хlаьта вай биэза пайда нийбац паркех, спортивни учрежденех, выставкех, театрех, книжкаех, музыкех. Из деррига а массане пайда ийбе йиш йолаш а халкъа даьрхlа хьадаь а да.

Нерви фактора совгlа чlоагlа лоархlаме хlама да атеросклероз ца хилийтара, дегlа кхоачам болаш физически нагрузка лоаттаяр.

Къаьстта теркам а индивидуальни подход а хила еза увахцlено эсала йолча берашта. Каст-каста хул физически упражненей заданеш шоашка кхоачаш ца юлар кхераш е уж сов хала хургья аьнна хеташ бераш фунагlдаь а физкультурах мукъа довла гlерта моттигаш.

Физически упражненеш геттара дика я центральни нервни системана, чlоагlъю цун торможене процесс, эмоци дlаяккха новкъостал лу.

Неврозах лорaвалара лоархlаме да доацача довне эгlаз ца аха lомавалар, сабар хилар, гонахьарча воздействена нийса реагировани яр, ца эшаш дола довнаш ца дахар, халонех ца кхерар, царна духьала отта а уж эшае а магар. Эмоциональни кхетам луш, саг шиш уйлах вохаве а низах шех ваха а везац, хьалтдац цунна ери вожи де йиш яц яхаш дукха хlамаш дехка.

С. САНХАНОВ, лор.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 82. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехктокхама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-54-04; промышленностех транспортех — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-84-75; кисьмой — 2-85-84; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-84-75; писем — 2-85-84; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинарен, ереи, шоаттеи деношка

Заказ № 5744.

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 82.

Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92.

СФ05422.